

Doç. Dr. Tülin POLAT

Istanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA ALMANCA ÖĞRETİMİNİN İŞLEVİ VE ADAY ÖĞRETİCİLERİN YETİŞTİRİMİ

20. yüzyılın son yılları dünyayı derinden etkileyen 'değişim ve dönüşümler dönemi' olarak geçiyor. Kimileyin de beklemedik biçimde gelişen bu değişimler, düne kadar savunulan inanç ve değerleri bile sarsarken, toplumsal yaşamın hemen hemen her düzleminde yeniden yapılanma gereksinimleri yaratıyor. Yeniden yapılanma gereksinimlerinin en yoğun biçimde duyulduğu alanlardan biri de, hiç kuşkusuz, eğitim/öğretim kurumları.

Eğitim/öğretim etkinlikleri, bilindiği gibi, ülkemizde öteden beri bir türlü çözümlenemeyen sorunlarla kuşatılmış durumda. Bu durumun ekonomik ve siyasal kökenli, kurum - içi ve kurum - dışı öğelerden kaynaklanan pek çok nedenleri vardır. Ancak uğraş alanlarımız gereği, bizleri yakından ilgilendiren öğretici boyutuyla ilgili olan sorunlardır. Öğretici ögesindeki aksama ve yetersizliklerin bir nedeni de, yetiştirim sürecindeki aksama ve yetersizlikler olduğuna göre, öğretici boyutunun bu yöndeki sorunlarına sahip çıkmamız gerekir.

'Öğretme' ve 'öğrenme' etkinliklerinin bir bileşimi olan öğretim sürecinin belirleyici öğelerinden biridir öğretici boyutu. Bu eylemde öğretici belirleyici işlevdedir, çünkü öğretimi yönlendiren kişidir, öğrenme etkinliklerini kolaylaştırması gereken kişidir, kısacası 'öğrenmeyi öğretmek'le yükümlüdür.

Bir öğretim kurumunun alt yapısının en iyi biçimde hazırlanması da, en yetkin araç ve gereçlerle donatsanız da, nitelikli öğretmenlerden yoksun bıraktığınızda başarılı sonuçlar bekleyemezsiniz. Ama nitelikli ve istekli bir öğretici, en olumsuz koşullarda, en elverişsiz ortam içinde bile öğrencilerine yararlı olmanın yol-

larını yaratabilir. İşte bu bakımdan aday öğretmenlerin yetiştirilmesi, üzerinde önemle durulması gereken, emek isteyen bir uğraştır.

Bilindiği gibi, 1982'den bu yana bu görev üniversitelerdedir. Demek ki, öğretici olarak çalışma süresi 10 yılı aşmayan öğrencilerin, yetiştirmelerinden kaynaklanan olumlu ya da olumsuz özellikler üniversitelerin sorumluluğundadır. 10 yıl gibi bir süre geçtiğine göre de bir durum değerlendirmesi, bir özdeleştiri yapmanın zamanıdır.

İster Alman Dili ve Edebiyatı, ister Alman Dili ve Eğitimi olsun, çalıştığımız bölümler son çözümlemede, yabancı dil olarak Almanca alanın her düzlemine öğretici yetiştiren kurumlar¹. Bölümlerimizden mezun olan öğrencilerin öğretici olarak çalışıp çalışmadığı da önemli bir sorun, ama yetiştirdiğimiz kişiler öğretici olarak çalışmasalar da şu gerçek değişmiyor : Bölümlerimizi bitirenler ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında öğretici olarak çalışabilme yetkisini alıyorlar. Yetki sunulduğuna göre, bunun gerektirdiği çalışmalar da yapılmalıdır. Yani, nasılsa 'öğretici olamıyorlar' gibi bir avuntunun ardına sığınmaz.

Ancak, gerçeği söylemek gerekirse, öğretmenlerin yetiştirilmesinin üniversitelerde küçümsenmesinden olsa gerek, Almanca aday öğretmenlerinin yetiştirilmesi de gerekli biçimde işlenen alan olmamıştır. Dahası, yabancı dil öğretiminin bir bilim dalı olarak benimsenmesi bile çaba isteyen bir uğraş olmuş çoğu kez. Ülkemizde sürdürülen eğitim/öğretim sürekli eleştirilmiş, öyle ki 'çağdaş eğitim' kavramı kullanıla kullanıla yıpranmış, ne var ki eğitim/öğretim alanındaki her yenileşmenin temel taşı olan öğretmenlerin yetiştirilmesi bugüne değin beklenen gelişmeyi gösterememiştir.

Oysa öğretimde her yenileşme girişimi, aday öğretmenlerin yetiştirilmesinde bir yenileşmeyi öngörür. Bu sağlanamadığında yani aday öğretmenler çok yönlü ve nitelikli bir biçimde yetiştirilmediğinde, eğitim ve öğretime yönelik eleştiri ve öneri geliştirmenin de pek bir anlamı yoktur.

1 Burada 'öğretmen' kavramını yerine 'öğretici' kavramını yeğlememin nedeni de budur.

Ayrıca bilinmesi gerekir ki, yabancı dil öğretimi bugün artık başlıbaşına bir bilim dalı konumuna gelmiştir. Diğer birçok bilim dalının yanısıra dilbilim ve yazınbilimden de yararlanır, ama ne dilbilimin, ne de yazınbilimin bir uzantısıdır yalnızca.

Üstelik çokkültürlülük olgusunun yaşandığı ve bildirilişimin başdöndürücü bir hızla geliştiği günümüzde, yabancı dil öğretimi, işlevi önemli, kullanım alanı geniş bir çalışma alanıdır. Yabancı dil olarak Almanca öğretimi de bu bağlamda ele alınmalıdır.

Öte yandan son yıllarda izlenen değişimler, yabancı dil olarak Almanca öğretimini ve buna bağlı olarak da bu öğretimi sürdüreceğ olan öğreticilerin yetiştirilmesini, kanımca sanılanın tersine, ülkemiz açısından düne kıyasla daha da önemli bir duruma getirmiştir. Şöyle ki : Günümüzün yadsınamaz gerçeklerinden biri de dillerarası savaşta İngilizce'nin baskın ve egemen konumda olmasıdır. Siyasal ve ekonomik gelişmelerin doğal bir sonucu olan bu durumun etki ve yansımalarını ülkemizde de açık bir biçimde görüyoruz. Sayısal veriler de ülkemizde yabancı dil olarak İngilizce öğrenenlerin sayısının her geçen gün artmasına karşılık yabancı dil olarak Almanca öğrenenlerin sayısında gittikçe bir azalmanın olduğunu ortaya koymaktadır².

Kuşkusuz bu soruna 'yapılabilecek birşey yok' anlayışıyla da yaklaşmak mümkün. Nitekim, İ. Ü. Ed. Fak. Y. D. E. B. Almanca Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencileriyle birlikte, Almanca öğretiminin ve öğreticilerinin koşullarını irdeleme amacıyla gerçekleştirdiğimiz araştırmada, bir öğretici ne yapmalı' bağlamında yöneltilen bir soruya şöyle bir yanıt vermiştir : «Almanca öğretmeni yetiştiren kurumların kapatılmasından yanayım. Nasıl olsa ortaöğretimden Almanca dersleri kaldırılıyor».

Ancak kanımca bu, sorunu daha da büyütmeğe öte bir işe yaramayan, kolayı yeğleyen bir düşünce biçimidir. Özellikle değişmesi gereken de bu tutum ve yaklaşımdır. Dil ve düşünce bağlantısını göz önüne aldığımızda, her dilin yaşamı kavrama ve açık-

2 Ankara Alman Kültür Merkezinden alınan sayısal değerlendirmeye göre 1986'da yaklaşık 550.000
1988'de 450.000
1991'de 350.000 öğrenci Almanca öğrenmektedir.

lamada kendine özgü bir biçimi içerdiğini düşündüğümüzde, İngilizce'nin öğrenilecek yabancı dillerden biri olarak değil de, öğrenilecek tek yabancı dil olarak yerleşmesinin de sakıncaları ortaya çıkar. Çünkü bu durum, değişik düşünce ve görüşlerin serpilip gelişebileceği ortamın da daralması demektir. İngilizce'nin önlenemez gibi gözüken bu yükselişi, günlük yaşamın neredeyse ayrılmaz bir parçası olması, özellikle ekonomik yönden zayıf olan bizim gibi ülkelerde özgün kültür değerlerinin üretilmesini de güçleştirebilir. Kısacası, İngilizce'nin tekliği önlenmesi gereken bir durumdur.

İşte bu nokta, Almanca öğretimine yeni bir ivme kazandırmanın zorunluluğunu göstermektedir. Gerçekten de Almanca, günümüz koşulları altında yabancı dil olarak İngilizce karşısında en güçlü seçenek niteliğindedir. Kimi okullarımızda halen zorunlu ders konumundadır, ancak gittikçe gerilediğine göre, sürdürülmesi ve geliştirilmesi için şimdiden gerekli önlemler alınmalıdır.

Bu yönde alınacak önlemlerin başında kanımca, Almanca öğretiminin iyileştirilmesi, yetkin bir düzeye ulaştırılarak çekici kılınması gelmektedir³. Nitelikli öğretici olmadan nitelikli öğretim sağlanamayacağına göre, Almanca öğretimini sürdürecekt aday öğretmenlere Almanca öğretimini nitelikli kılacak özellikler kazandırılmalıdır.

Nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesini önemli ve gerekli yapan bir diğer neden de, Almanca öğretiminin genel öğretim içindeki işleviyle bağlantılıdır. En genel tanımıyla eğitim, bireyin toplumsallaştırılması sürecidir. Bir diğer deyişle toplumsal değerler ve beklenen davranış biçimleri eğitim yoluyla bireye aktarılır. Demokrasi anlayışını tüm kurumlarına yerleştirme çabası içinde olan ülkemizde ise aktarılması gereken değerlerin başında 'demokratik değerler' gelir. Bu bağlamda yabancı dil derslerinin de katkısı ve yararı büyüktür.

3 İstanbul Lisesi öğretim dili Almanca olmasına karşın, Anadolu Liseleri sınavında en yüksek puan alan öğrencilerin tercih ettikleri bir okuldur. Bu da gösteriyor ki, öğretimin niteliği öğrenilecek yabancı dilin seçiminde belirleyici olabilmektedir.

Yabancı dil öğrenme, aynı zamanda yabancı bir kültürü tanıma, onunla hesaplaşma ve yeni bakış açıları kazanma olanağıdır. Dil dersleri, bu amaca yönelik ve bunun gerektirdiği biçimde işlendiğinde, çok yönlü düşünmeye götüren bir sürece dönüşebilir. Gerçekten de önyargılardan arınmış, 'başka olana' saygılı bireylerin yetiştirilmesine yabancı dil dersleri önemli katkılar sağlayabilir. Bu inanç ve güçte öğreticilerin yetiştirilmesi de demokratik eğitim savaşımına destek vermek demektir.

Görüldüğü gibi, burada savunulan, bu ya da şu gücün dilinin öğretilmesi değildir. Önemli olan, öğretilecek diller yelpazesini geniş tutarak düşünce zenginliğine varabilmektir. Yani özgür ve bağımsız düşünceye erişmek için bir araçtır yabancı dil. Amacımız, bu aracı etkili bir biçimde kullanabilecek öğreticilerin yetiştirilmesi olmalıdır. Almanca'nın ülkemiz açısından burada vurgulamak istediğim önemi, şu an için kullanılabilecek araçları çoğaltmaya yarayacak bir seçenek olması özelliğindedir.

Aday öğreticilerin yetiştirilmesine yönelik izlenceler nasıl bir temele dayandırılmalı, nasıl bir çerçeve üzerine kurulmalıdır? Hemen belirtmek isterim ki, bu sorular «Nasıl bir öğretici yetiştirmek istiyoruz?» sorusuyla birlikte düşünülmesi gereken sorulardır.

Nitelikli öğretici yetiştirme amacına yönelik izlencelerde kaimca şu ağırlık noktaları yer almalıdır :

- 1 — Dilbilim alanına giren konuların işleneceği dersler
- 2 — Yazınbilim kapsamına giren dersler
- 3 — Dil öğretim kuram, uygulama ve teknikleriyle ilgili dersler
- 4 — Gerek Türkçe, gerek Almanca olarak öğrencilerin dil düzeylerini geliştirmeye yönelik dersler
- 5 — Öğrencilerin kültür düzeylerini geliştirmeye yönelik dersler
- 6 — Genel eğitim/öğretim konularını içeren dersler

Ana çizgileriyle belirtmeye çalıştığım bu ağırlık noktalarının birbirlerini tamamlayıcı işlevleri vardır, bu bakımdan bir bütünün parçaları olarak görülmeli ve öyle işlenmelidirler. Ancak unutmamak gerekir ki, temelde amacımız 'nitelikli öğretici'lerin yetiştirilmesidir. Dolayısıyla her ağırlık noktası içeriğini bu amaçdan almalıdır. Önemli olan değişik görüşlerden yararlanarak ülkemiz gerçeklerine uygun, gereksinimlerimize yanıt veren özgün izlencelerin oluşturulabilmesidir.

Doyurucu sonuçlara ulaşabilmek için, sözünü ettiğim ağırlık noktalarının izlencelerde ilk yıldan başlayarak işlenmesi gerekir. Kuşkusuz bu bir kaynak ve olanak sorunudur. Ne var ki, bu noktaların izlencelere yansıtılamadığı durumlarda da nelerin eksik kaldığının bilincinde olmak ve bunları giderme arayışlarına girmek gerekir. Belirttiğim ağırlık noktalarının hangi alt birimlerle izlencelere geçirilebileceği her bölümün kendi olanakları ölçüsünde çözümlenebileceği bir sorundur. Ama olanaklar ne olursa olsun, izlenceler oluşturulup uygulanırken kesinlikle ödün verilmemesi gereken iki temel ilke vardır. Kısaca da olsa, bu iki temel ilkeye değinmek istiyorum.

Aday öğreticiler, bir yönleriyle 'öğrenci', bir diğer yönleriyle de geleceğin öğreticisi olarak 'öğretici' konumundadırlar. Bu nedenle yetiştirimleri boyunca öğrenme ve öğretme etkinlikleri birarada yürütülmelidir. Deyim yerindeyse, aday öğreticilerin yetiştirilmeleri bir 'öğretmeyi öğretme' uğraşdır. Bu bakımdan oluşturulacak izlencelerde bir yandan aday öğreticilerin bilgilenmeleri sağlanmalı, öte yandan da edinilen bilgileri kullanma becerisini kazandıracak çalışmalar yapılmalıdır. Bu kuram ile uygulama arasında sağlam bir bağlantının kurulması demektir.

Görülüyor ki, vazgeçilmemesi gereken ilk temel ilke, aday öğreticilerin hem bilgi hem beceri yönünden yetkinleştirilmesi, yani kuramsal çalışmaların uygulamalarla desteklenmesidir. Uygulama derken de salt ders-içi etkinlikler anlaşılmalıdır. Uygulama kavramı geniş anlamıyla ele alınmalı, aday öğreticiler öğretim olgusunda payı olan tüm öğeler konusunda aydınlatılmalıdır. Ülkemizde sürdürülen öğretim ve eğitimin genel yapısı siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullar ışığında irdelenmelidir ki, aday öğreti-

ciler kendilerini bekleyen sorunları tanıyabilsinler ve gerçekçi çözüm önerileri üretebilsinler.

Bunu sağlamanın temel yolu 'araştırarak öğrenme'yi yerleştirmektir. Bu nedenle aday öğretmenlere incelemeler yapabilecekleri bir ortam sağlanmalıdır. Araştırarak öğrenme, kuram uygulama bütünlüğüne varmanın, yani bilgiyi yaşama geçirmenin ön koşuludur. Koşullar ne olursa olsun aday öğretmenler buna olanak tanıyan bir öğrenim sürecinden geçmelidirler.

Aday öğretmenlerin yetiştirilmesinde önemli gördüğüm ikinci temel ilke, öğretici ve öğrenci arasında alt üst ilişkisine dayanmayan sağlam bir iletişimin kurulmasıdır. Aday öğretmenlerin yetiştirimi, öğretici öğrenci diyalogunun en yoğun olması gereken alanların başında gelir. Karşılıklı saygı ve sevgiye dayanan bir öğretici - öğrenci ilişkisinden yanaysak, bunu öncelikle kendimiz gerçekleştirebilmeli, giderek bunun öncülüğünü yapmalı ve en güzel örneklerini oluşturmalyız. Aday öğretmenler özgür ve eleştirel düşünmeye destek verildiğine tanık oldukları, ilgi ve onay gördükleri ölçüde, bunu kendi tutum ve davranışlarına yansıtabilirler.

Eğitimde çağdaş bir anlayışın yerleşmesi, böyle bir süreçten geçen öğretmenlerin iş başında olmasıyla sağlanabilir ancak. Kısacası, öğretici öğrenci ilişkisi açısından sözde ve yazıda savunduklarımızı önce bizim gerçekleştirmemiz, ödün verilmemesi gereken bir diğer temel ilkedir.

Kuşkusuz günümüz koşullarında, aday öğretmenlerin beklenen düzeyde yetiştirilmeleri güç bir iştir. Ancak unutmamak gerekir ki, koşullar da değişebilir. İnsanın temel özelliklerinden biri de yaşadığı çevreyi ve içinde bulunduğu koşulları değiştirebilme yetisine sahip olması değil midir?

Evet, bu güç bir görevdir. Ama paylaşımcı, katılımcı, kendine güvenen, söyleyecek ve savunacak sözü olan, yaşama sevgiyle bağlı kuşakları yetiştirme sorumluluğunu ve yetkisini verdiğimiz öğretmenleri yetiştirmek, güç olduğu kadar da onurlu bir görevdir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....